

SOSYAL BİLİMLERDE LİSANS PROGRAM MODELLERİ

Doç. Dr. Mehmel A. KISAKÜREK

Çeşitli model tanımları olmakla birlikte, eğitim alanına en uygun düşenlerinden biri şöyledir :

«Model, gerçek bir durumun temsil edilmesidir» (1). Model gerçeğin bir temsili olduğuna göre, gerçeğin kendisinden daha az karmaşık görünebilir. Bu nedenle, bir model incelenirken karmaşık ilişkiler dizisi ve neden - sonuç ilişkileri gözden uzak tutulmamalıdır. Model geliştirmenin temel nedenlerinden biri, hangi değişkenlerin önemli veya uygun olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Literatürde, program modellerinden çok, program geliştirme modelleri (2), program düzenine ilişkin kuram ve yaklaşımlar (3), program geliştirme şekilleri (4) üzerinde, bazılarında ise, programların deseni (5) üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, bazılarında da, programların ekonomik modelleri üzerinde durulduğu görülmektedir (6). Aslında ne şekilde adlandırılırsa adlandırılırsınlar, bunlar şu veya bu şekilde program modellerini de içine almaktadır. Söz konusu kaynaklar, lisans programları açısından soruna yaklaşmamakla birlikte, Taba'nın derslere, geniş alanlara, sosyal süreç ve yaşama işlevlerine, faaliyetlere ve tecrübeye dayanan program ile core program yaklaşımlarını lisans programlarına uygulamak olanaklıdır. Aynı şekilde, Varış'ın aktivite ilkesine, derslere ve sorunlara göre düzenlenen program yaklaşımlarını da lisans programlarına uygulamak olanaklıdır. Başka bir deyişle, lisans programları bu kategoriler altında incelenebilir. Bu nedenle, bu yaklaşımlar üç kategoride toplanarak, bunların ayırıcı ve temel özellikleri aşağıda verilmiştir.

TABLO : 1

**PROGRAM YAKLAŞIMLARININ AYIRICI VE TEMEL
ÖZELLİKLERİ**

Derslere göre dü- zenlenen program- lar	Faaliyetlere göre düzenlenen prog- ramlar	Core (Çekirdek) sorunlara göre dü- zenlenen program- lar
Programların ayırıcı özellikleri		
D ₁	F ₁	C ₁
D ₂	F ₂	C ₂
	F ₃	
Programların temel özellikleri		
D ₃	F ₄	C ₃
D ₄	F ₅	C ₄
D ₅	F ₆	C ₅
D ₆	F ₇	C ₆
		C ₇

Kaynak : 1. Fatma Varış, Eğitimde Program Geliştirme, A.Ü. Eğitim Fa-
kültesi Yayınları No. 53, Ankara, 1976, s.106-135

2. Hilda Taba, Curriculum Development-Theories and Practices,
New York, Harcourt and Brace, 1962, s. 382-407 den yarar-
lanarak düzenlenmiştir.

Semboller şu anlamlara gelmektedir :

D₁ Dersler, uzmanlık alanları ve disiplinlere göre düzenlen-
mektedir.

D₂ Daha çok, açıklayıcı konuşmalara ve yöntemlere ağır
verilmektedir.

D₃ Derslerin ve konuların önceki örnekleri dikkate alınarak
düzenleme yapılmaktadır.

D₄ Öğrenmenin büyük bir bölümü değişmez konulardan oluşmaktadır.

D₅ Derslerin ve konuların getirdiği tecrübeler herkes için aynı tecrübeler değildir.

D₆ Öğrencilerin bireysel ilgi ve yeteneklerindeki farklar, ya seçimler dersler ya da öğrencilere göre hazırlanan özel faaliyet ve ödevlerle karşılanmaktadır.

F₁ İçerik, öğrencinin ilgi ve gereksinimleri ile amaçları dikkate alınarak saptanmaktadır.

F₂ Genel eğitimin içeriği, öğrencilerin ortak ilgilerinin sonucu olarak saptanmaktadır. Başka bir deyişle, öğrenci çoğunluğunun ilgi duyduğu konulardan genel eğitimin içeriği saptanmaktadır.

F₃ İçerik ve faaliyetler önceden saptanmakla birlikte, kesin olarak plânlanmamıştır.

F₄ Genellikle sorun çözme yöntemi kullanılmaktadır.

F₅ Amaçlar kadar faaliyetler de öğretim üyesi - öğrenci işbirliği ile plânlanmaktadır.

F₆ Gereksinme ve ilgiler karşılanmaya çalışılmaktadır.

F₇ Özel ilgi alanları için özel konulara yer verilmektedir.

C₁ Değerlerin kazanılmasına önem verilmektedir.

C₂ İçerik, toplumsal yaşantının geniş sorunları içinden saptanmaktadır.

C₃ Tüm öğrencilerin ortak sorunlarına gereksinme duyulmaktadır.

C₄ Faaliyetler, öğretim üyesi ve öğrencinin işbirliği ile plânlanmaktadır.

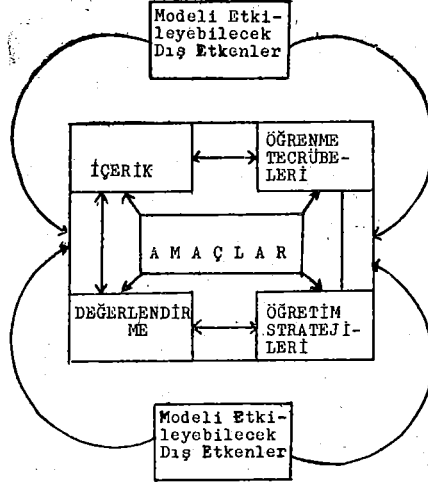
C₅ Becerilerin öğretimine gerektiğinde yer verilmektedir.

C₆ Özel ilgi ve gereksinimler, ortaya çıktıkça karşılanmaktadır.

C₇ Genellikle sorun çözme yöntemi kullanılmaktadır.

Görüldüğü gibi, bu üç yaklaşım, özellikleri nedeniyle, üç ana model oluşturmaktadır. Aslında, bu üç modele tamamen uyan uygulamalar bulmak son derece güçtür. Çünkü, temel ilkeler açısından bunlara uymakla birlikte, bazı özellikleri yönünden diğer yaklaşımlara uyan modeller görülebilmektedir. Zaten lisans program modelleri amaç, içerik, öğretim süreçleri ve değerlendirmeden herbirine verilen ağırlıkların bir sonucu olarak farklılaşmaktadır. Şu halde, her modelde programın bu dört elemanı bulunmakla birlikte, bu elemanlara yaklaşım, verilen ağırlıklar, süreçler vb. farklı olmaktadır. Bu nedenle, bu yaklaşımlar yeni modelleri ve bunların etkin olan ve olmayan yanlarını da belirlemektedir. Bu genel model, Fraenkel'in sosyal bilgiler için hazırladığı bir model dikkate alınarak (7), sosyal bilimlere Şekil : 1 de uyarlanmıştır.

SOSYAL BİLİMLER İÇİN BİR PROGRAM MODELİ

Kaynak : Jack R. Fraenkel «A Curriculum Model for the Social Studies»
The Social Sciences and Geographic Education, der. J. M. Ball
ve d., New York, John Wiley Inc., 1971, s. 191

Lisans program modelleri, genel olarak bu şekilde incelenebildiği gibi, değişik kategoriler açısından da sınıflandırılabilir

ve incelenebilir. Nitekim, Dressel, modelleri, önceleri daha çok mesleki ve genel eğitime hazırlama açısından ele almışken (8), sonları, değişik boyutlara ağırlık veren modeller üzerinde durmuştur (9). Bu modellerden en yaygın olarak görülenleri, «disiplinlere ağırlık veren modeller» ve «sorunlara ve uygulamaya ağırlık veren modeller» olarak incelenebilir.

I. Disiplinlere Ağırlık Veren Modeller

Bu kategoriye giren modellerin değişik özellikleri olmakla birlikte, ortak özellikleri arasında, disiplinlere ağırlık verme, derinleşmeye ağırlık verme ve genellikle, katı kurallara bağlı olma gösterilebilir. Bu kategoride beş ayrı modelden söz edilebilir (10).

Birinci model, daha çok essentialist felsefeden kaynaklanmaktadır. Modelde, disiplinler önemli bir yer tutmakta, fakat ağırlık geçmişe verilmektedir. Buna göre, önemli gerçekler ve değerler, eskiçağların büyük dehalari tarafından keşfedilmiştir. O halde eğitimin amacı, bunlarda uzmanlaşmayı ve bunlarla bütünleşmeyi sağlamak olmalıdır. Bütünleşmeyi sağlamaya en yatkın yöntemler, seminerler, tartışmalar ve konferanslardır. Sorunlardan çok fikirler önemlidir. Bu nedenle de, içeriğin kavranması son derece önem taşımaktadır. Bölümlere göre ve ön koşullu dersler bu modele uymamaktadır.

Bireyin gelişmesine ağırlık verilirken, öğretim üyesi öğrenci ilişkileri önem taşımaktadır. Fakat, bu ilişkiler okul içinde sınırlandırılmıştır. Öğrencilerin programlarda yer almayan tecrübeler edinmelerine olanak verilmez. Bu nedenle, oldukça katı bir program anlayışı söz konusudur. Programlar yalnızca seçkin bir öğrenci grubuna açıktır.

İkinci model, birinciye kıyasla disiplinlere daha çok yer vermektedir ve derinleşmeye daha dünüktür. Derinleşmede şu noktadan hareket edilmektedir :

Hiç kimse tüm disiplinlerde derinleşemeyeceğine göre, programlarda bir ya da iki disiplinde derinleşmeye yer verilmelidir. Ancak, derinleşilen disiplinlerle, diğer disiplinler arasında gerekli

ilişkilerin kurulmasına da özen gösterilmelidir. Programlara ilişkin kararlar, disiplin uzmanı öğretim üyeleri tarafından verilmelidir. En önemli eğitim tecrübesi, esas disiplin veya daldaki derinleşme etrafında toplanmaktadır. Programlarda yer almayan tecrübeler, programları kesintiye uğratacağı endişesi ile önemsiz görülürken, devam eden dersler dizisinin izlenmesine daha çok önem verilmektedir. Uygulamalı ve sorunlara dönük çalışmalara ise, derinleşmeden sonra başlamak gerekmektedir. Bu model, mesleki eğitime daha uygun düşmektedir.

Disiplinlere ağırlık veren modellerden üçüncüsü, ikinci modelin aksine, genel eğitime daha uygun düşmektedir. Modelde, belli disiplinlerdeki dersler ağır basmaktadır. Bu dersler bir sıra dahilinde yer almakta, esas ve yardımcı dersler olarak ikiye ayrılmaktadır. Her ders için, araç - gereç ve kaynaklarla donatılmış bir sınıf açılmıştır. Böylece, dersler kendi sınıflarında yapılmaktadır. Derslerdeki öğrenci sayısı 15 - 25 arasında değişmekte, öğretim üyesi öğrenci ilişkilerine önem verilmektedir. İkinci modelde derinleşmeden sonra yer verilen kuram - uygulama ilişkilerine, bu modelde baştan beri önem verilmektedir. Yine, bu model de, ikinci model gibi, oldukça katı bir özellik göstermektedir.

Dördüncü model ise, eğitimin temel amacını uzmanlaşma olarak kabul etmektedir. Bu nedenle, disiplinlere ve derinleşmeye önem vermektedir. Ancak, burada disiplinlere farklı bir yaklaşım yapılmaktadır. Disiplinlerdeki geleneksel konular bile, sorunlar içinde eritilerek işlenmektedir. Bu modele uyan programlarda dört çeşit faaliyet izlenmektedir. Bunlar, seminerler, özel dersler, bireysel ya da bağımsız çalışmalar ve işlik çalışmalarıdır. Bu çalışmalara katılma, ilgili öğretim üyesinin öğrenciyi yeterli görmesine ve iznine bağlıdır. Öğrencilere, belli sayıda faaliyetlere katılma izni verilmektedir. Bu açıdan katı görünen modelde, öğrencilere, özellikle derinleşilecek disiplin ya da dalların ve öğrenme yollarının seçiminde özgürlük verilmektedir. Ayrıca derslerin açılması konusunda, öğrenci önerilerine büyük ölçüde yer verilmektedir. Bu nedenle, öğretim üyesi - öğrenci ilişkileri önemlidir. Danışmanlık, ayrı bir şekilde örgütlenmemiştir. Her öğretim üyesi, akademik ve bireysel danışmanlık yapmaktadır.

Öğrenciler, belli bir faaliyet veya ders için gerekli sosyal ve akademik standartları tutturmak durumundadır. Bu standartları tutturamayan öğrenciler, standartları tutturuncaya kadar faaliyet ve derslere katılmamaktadır. Modelde, her öğrencinin bir yazılı çalışma (bir çeşit mezuniyet tezi) yapması gerekmektedir. Çalışmanın niteliği ve genişliği ilgili öğretim üyesince saptanmaktadır.

Öğrenciler, her sömestir sonunda öğretim üyelerinin verdikleri raporlara göre değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, isteyen öğrenci, standart değerlendirme sınavlarına da girebilir.

Model, daha önceki üç model gibi, katı bir yapı getirmekle birlikte, öğrenciye kendi amaçlarını gerçekleştirme bakımından bir esneklik tanımaktadır. Disiplinlere ağırlık veren bu program modellerinden ilki, zorlayıcı bir bütünlüğe gidip ve geçmişe yönelme açılarından, çağdaş lisans programlarına uygun düşmemektedir. İkinci model ise, mesleki eğitimin uzmanlaşma ve becerilere ağırlık verme eğilimlerini dikkate almaktadır. Bu nedenle, lisans eğitiminin amacının lisans - üstü eğitime hazırlık olduğu uygulamalara daha uygun düşmektedir⁽¹⁾.

Beşinci model, etkin bir akademik ortam yaratmak için, öğrenci ve öğretim üyelerinden oluşan bir öğrenme dünyası yaratmaya yöneliktir. Bu modele uyan programlardaki öğrenciler, diğer modellerdeki öğrencilerden daha çok çalışmak durumundadır. Yalnızca profesörlerin ders verebildiği bu programlarda, her öğretim üyesine ortalama yedi öğrenci düşmektedir. İyi bir genel eğitim sağlamak için gerekli yüksek standartlar, modelde mevcuttur. Öğrencilerin derslere devamı ve gerekli notları tutması yanında, bireysel ve danışmanlarının istedikleri çalışmaları yapmaları önemlidir. Ayrıca, seminerlere katılma, yazılı ve sözlü ödevler hazırlama da önem taşımaktadır.

Modelde, birinci yıl ortak bir çekirdek «core» program uygulanmakta, öğrencilerin belli standartların üzerinde başarılı olması beklenmektedir. Tüm program süresince üç değerlendirme yapılmaktadır. Bunlar, birinci yıl sonunda disiplinlerarası, üçüncü yıl sonunda esas disiplin ya da dalda yeterlik, dördüncü yıl

sonunda da, derinleşme alanı ve bunun başka alanlarla ilişkisini kurmada yeterlik değerlendirmeleridir. Bu modelde, her öğrencinin dört bireysel çalışma projesini tamamlaması yanında, bir de mezuniyet çalışmasını başarı ile tamamlaması gerekir. Program, her yıl üç sömestir olmak üzere üç yılda tamamlanabileceği gibi, her yıl ikişer sömestir olmak üzere dört yıla da yayılabilmektedir.

Model, oldukça yapılaşdırılmış olmasına karşılık, öğrenciye çeşitli seçenekler vermesi bakımından esneklik sağlamaktadır. Daha çok, genel eğitime uygun düşmektedir.

II. Sorunlara ve Uygulamaya Ağırlık Veren Modeller

Sorunlara ve uygulamaya ağırlık veren program modellerinin ortak özelliği, genellikle sorunlara ve uygulamaya ağırlık vermesi yanında, öğrenci gelişmesine ağırlık vermesi olarak belirlenebilir. Ayrıca, çekirdek «core» yaklaşımın da bu modellerde daha yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ancak, bunlar arasında da, derinleşmeye ağırlık verenlerden, genel ve mesleki eğitim arasında denge kurmaya, kuram - uygulama ilişkilerini geliştirmeye veya genişlik - derinlik ilişkisini kurmaya yönelik olanlar bulunduğu gibi, bir veya birkaç özelliğe ağırlık vermeye özen gösterenler de bulunmaktadır. Dressel'in üzerinde durduğu modellerden beşi bu kategoriye sokularak, aşağıda kısaca tartışılmıştır (12).

Sorunlara ve uygulamaya ağırlık veren modellerden ilki, daha çok mesleki eğitime uygun düşmektedir. Böyle bir model, uzmanlaşmada çeşitlenmeye yatkın olması nedeniyle, becerilere, sorunlara ve görevlere büyük ağırlık vermektedir. Böylece, mesleki alanlardaki çeşitli uzmanlık gereksinimlerini karşılamak ve ortak tecrübeler sağlamak için, dersler çekirdek «core» yaklaşıma uygun bir şekilde düzenlenmektedir. Mesleki alanlardaki seçme olanaklarının çeşitliliği, programlarda aşırı bir esnekliğe yola açabilirse de, bu durum danışmanlık uygulamaları ile sınırlandırılabilir. Model, belli bir mesleki bilgide bütünlüğü desteklemesine karşılık, öğrenciyi kendi eğitimine sınırlı açıdan bakmaya zorlamaktadır.

Sorunlara ve uygulamaya ağırlık veren bu model, disiplinlere ağırlık veren ikinci modelle benzerlikler göstermektedir. Bu bakımdan her iki modelin birbiri içinde şekillendiği söylenebilir. Ayrıca, modelin belli bir meslek için beceri kazandırmayı herşeyden daha önemli görmesi, mesleki yeterlik ve uyum sağlama için önemli olan genişliğin ihmaline yol açtığı görülmektedir.

İkinci modelde, çalışma dünyası ile üniversite arasındaki boşlukları doldurucu tecrübelerin kazandırılmasına özen gösterilmektedir. Başka bir deyişle, gerçek yaşam tecrübeleri önemli bir yer tutmaktadır. Bunun sonucu olarak, faaliyetlerin yaklaşık yarısı, çalışma - araştırma ve hizmet projelerine ayrılmış, kuramsal ve uygulamalı tecrübeler dengelenmiştir. Programın bir ana yapısı olmamakla birlikte, öğrenci, kendi programını yapmada esnekliğe sahiptir. Modelde, öğrencinin hazırladığı ve öğretim üyesinin kabul ettiği projeler üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda, danışmanlarla ilişki kurma ayrı bir önem taşımaktadır. Bu model, öğrenci sayılarının az olduğu kurumlara daha uygun düşmektedir.

Sorunlara ve uygulamaya ağırlık veren üçüncü model, temel sosyal konu ve sorunlara ağırlık vermektedir. Öğretim, araştırma ve kamu hizmetlerinde disiplinlerarası faaliyetler ve bütünlük önemlidir. Bu açıdan, öğrenci - öğretim üyesi, disiplin - sorun bütünleşmesine ağırlık verilmekte, disiplinler yaklaşımın engel olduğu geniş çalışma konuları üzerinde durulmaktadır. Örneğin, bir coğrafi bölgenin sosyal, ekonomik ve tarihi yönlerden incelenmesi gibi. Geniş çalışma konularının incelenmesinde, üniversite içinde kazanılan tecrübeler kadar, üniversite dışı tecrübeler de önem taşımaktadır. Model, çeşitli açılardan çağdaş gelişme ve gereksinmelere uygun görünmektedir.

Dördüncü model ise, öğretim üyesine öğretme, öğrenciye de artan bir öğrenme özgürlüğü verilmesi noktasından hareket etmektedir. Sonuçları açısından öğrenmenin bireysel olduğu kabul edilerek, gelişen ilgiler doğrultusunda, öğrenme ve öğretme için gerekli yöntemlerin kullanılmasına olanak verilmektedir. Modelde, derslerin içeriği, seviyesi, hangi disiplin veya disiplinlere gireceği, öğretim üyelerince kararlaştırılır.

maktadır. Ders süreleri, geleneksel olarak belli sayıda hafta/saat sürebileceği gibi, öğrencinin gereksinmelerine göre değişebilmektedir. Öğretim iki aşamalı olarak düşünülmektedir. İlk iki yıllık birinci aşamada genişlik, son iki yıllık ikinci aşamada da derinlik kazanmaya ağırlık verilmektedir. Seçimlik dersler sınırlıdır ve dar bir alanı kapsamaktadır. Derslerin seçiminde öğrenciye herhangi bir zorlama yapılmamakla birlikte, danışmanın uygun görmesi koşulu vardır. Her öğrenciye bir sömestirde en az üç saat danışmanlık yapılması gerekmektedir. Ayrıca, öğrencinin bireysel çalışma sırasında danışmanla birlikte çalışması önem taşımaktadır. Öğretim üyesi - öğrenci ilişkilerine ağırlık verilen bu modelde, bireysel yaklaşımla eğitsel tecrübenin kalitesini geliştirme üzerinde durulmaktadır.

Sorunlara ve uygulamaya ağırlık veren beşinci model, geleneksel lisans programlarından kesin bir ayrılmayı temsil etmektedir. Bu modele «aşırı derecede bireyselleştirilmiş bütüncü bir model» demek olanaklıdır. Böyle bir modelde, birinci sınıf, kaynak okuma ve yazılı ödev hazırlamaya ayrılmıştır. Öğrenciler, her sömestirde bir ana - dal, bir de disiplinlerarası bir ders almak zorundadır. Derinleşmede, disiplinlere ağırlık verilebileceği gibi, sorunlara da verilebilir. Ancak, bunardan birini seçip karar vermek gerekmektedir. Öğrenciler, bireysel amaçları ile öğrenim tecrübelerini ne şekilde bütünleştirdikleri konusunda raporlar tutmak zorundadır. Ayrıca, çalışmalarını ve kazandıkları tecrübeleri konusunda, diğer öğrencilerin de katıldığı oturumlarda, bunları anlatmak zorundadır. Tatil aylarında kazanılan tecrübelerle ilişkin olarak danışmanlarla yazışılmaktadır. Böylece, öğrencinin belli faaliyetlerde bulunması ve belli kredileri tamamlaması gerekmektedir. Faaliyetlerin çok olması, öğrencilerin yazılı ve sözlü iletişimde etkinlik kazanması ve boş zamanları değerlendirme açısından önemli görülmektedir. Modelde, ders dışı öğrenme ve faaliyetler önemli bir yer tutarken, kuram - uygulama bütünleşmesine özen gösterilmektedir. Daha önce belirtildiği gibi, bu bütünleşmede danışmanlığın önemli bir yeri vardır.

Modelin diğerlerinden ayrılan yanları arasında, öğretimi belli sürelerle sınırlandırmama, öğrencinin bir sömestirde alabileceği ders sayısını sınırlandırma (en çok üç ders), ana - dalda

derinleşmede daha geniş bir anlayış ve mezuniyet çalışmalarında kaynak okuma ve seminerlere daha fazla yer verme sayılabilir.

III. Türkiye'de Uygulanan Lisans Program Modelleri

Türkiye'de sosyal bilimlerde uygulanan lisans programlarını, daha önce değinilen modellerden birine tümüyle sokmak olanaksızdır. Ancak, bunları, söz konusu modellerin değişik yanlarına ağırlık verilerek oluşturulan modeller olarak belirtmek olanaklıdır. Sosyal bilimlerdeki bu modellerde hem disiplinlere, hem de sorunlara ve uygulamaya ağırlık verildiği görülmektedir.

Türkiye'de, sosyal bilimler lisans eğitimi, hazırlık eğitimi yapan üniversitelerle, A. Ü. İlahiyat ve Atatürk Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesinde beş yıl, diğer üniversitelere bağlı fakültelerde dört yıl sürmektedir. Bunlarda beş ayrı modelin uygulandığı görülmektedir.

Modellerden ilki, tek tip diyebileceğimiz lisans programlarını kapsamaktadır. Bu modele uyan programlar, hukuk fakülteleri ve İslâmi İlimler Fakültesinde görülmektedir⁽¹³⁾. Programlarda derslerin tamamı veya tamamına yakın bir kısmı zorunlu derslerden oluşmaktadır. Seçimlik dersler sınırlı sayıdadır. Derslerin ağırlığını esas disiplin oluşturmaktadır. Eğitim yıl esasına göre yapılmakta, dersler, seminerler ve uygulamalı çalışmalarla desteklenmektedir. Ayrıca, İslâmi İlimler Fakültesinde mezuniyet çalışması yapma koşulu bulunmaktadır. Bu model, bölüm ve ön koşullu derslere yer vermemesi, öğretim üyesi - öğrenci ilişkilerinin formal program içinde olması, mesleğe dönüklük, derslerin daha çok belli disiplinlerde yoğunlaşması, danışmanlığın örgütlenmemesi ve mezuniyet çalışması yapma koşulu gibi yönlerden disiplinlere ağırlık veren modellerin özelliklerini, seçimlik derslerin sınırlılığı nedeniyle de, sorunlara ve uygulamaya ağırlık veren dördüncü modelin özelliklerini yansıtmaktadır.

İkinci model, genişlik ve derinliğe eşit olarak yer veren programlarda dikkati çekmektedir. Modelin geleneksel görüntüsü şöyledir: İlk iki yıl ortak programlarla genişlik kazandırılmakta, son iki yıl ise, belli disiplinlerde derinleşmeye yer

verilmektedir. Bu modele örnek olarak, Ankara Üniversitesi Eğitim ve Siyasal Bilgiler, İstanbul Üniversitesi İktisat, Atatürk Üniversitesi İşletme, Bursa Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültelerindeki programlar gösterilebilir. Modeldeki değişik alanlarda derinleşmeye yönelik programlarda, genellikle esas disiplin dersleri en büyük ağırlığı taşıırken, bunların önemli bir bölümünün zorunlu olduğu görülmektedir. Kredi ve yıl esasının değişik şekillerde uygulandığı model, bazı uygulamalarda mezuniyet çalışması yapmayı gerektirmektedir. Ayrıca, dersler uygulamalı çalışmalar, seminerler ve ödevlerle desteklenmektedir (14).

Bu model, ayrı ortak çizgileri taşımakla birlikte, uygulamada iki değişik şekilde görülmektedir. Birinci değişik uygulamada, ilk yıl ortaktır ve ikinci yıldan itibaren derinleşmeye ağırlık verilmektedir. Buna örnek olarak, Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi programı gösterilebilir (15). İkinci değişik uygulamada ise, ilk üç yıl ortaktır ve dördüncü yılda derinleşmeye ağırlık verilmektedir. Buna örnek olarak da, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi programları gösterilebilir (16).

Bu model, genişlik ve derinlik yaklaşımı açısından sorunlara ağırlık veren dördüncü modele benzemektedir. Ancak, seçimsizlik derslerin sınırlılığı açısından, ondan farklılaşmaktadır. Diğer özellikleri açısından ise, çeşitli modellerle ortak yanları bulunmaktadır.

Üçüncü model, bölümde derinleşme diyebileceğimiz bir program modelidir. Modelde, bir fakülte çatısı altında, her bölümün değişik alanlarda derinleşmeye yönelik programlar yürüttüğü dikkati çekmektedir. Bunlar arasında, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya, Atatürk, Fırat ve Selçuk Üniversiteleri Edebiyat Fakülteleri ile Ege Üniversitesi Sosyal İlimler ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari İlimler Fakültelerinde yürütülen programlar sayılabilir (17). Modele uyan programlar, kapsadıkları disiplinler açısından önemli farklar göstermektedir. Örneğin, dil - edebiyat alanındaki programlarla, antropoloji, psikoloji, sosyoloji ve sosyal çalışma alanlarındaki programlarda önemli farklar görülmektedir.

Programların ortak özellikleri arasında, daha ilk yıldan itibaren, her bölümün ayrı bir programla alana ilişkin derslere ağırlık vermesi gösterilebilir. Bu durum, birinci modelde fakülte düzeyindeki tek tip programların, bölüm düzeyinde uygulamasına benzetilebilir. Orada, tüm fakültenin daha birinci yıldan itibaren derinleşmeye ağırlık veren yaklaşımı, burada bölümde uygulanmaktadır. Bölümde derinleşme modelinin tek tip program modelinden farkı, belli oranlarda da olsa, çeşitli programlardaki derslerden uygun görülenlerin alınmasına olanak sağlamasıdır. Modelde, sömestir - kredi, yıl, yıl - kredi (Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde olduğu gibi) esası değişik şekillerde kullanılmaktadır. Seçimlik derslere yaygın bir şekilde yer verilmekte, bazı programlarda ise, mezuniyet çalışması yapma koşulu bulunmaktadır. Dersler seminerler ve uygulamalı çalışmalarla, bazı programlarda da staj çalışmaları ile desteklenmektedir. Bu modelde danışmanlığın önemli bir yeri vardır.

Model, derinleşmede çeşitlenmeye yatkınlığı ve geniş bir alanda derinleşme yaklaşımı açısından sorunlara ve uygulamaya ağırlık veren modellerle benzerlikler gösterirken, bütüncü bir anlayış getirmesi, derinleşilen disiplinlerle diğer disiplinlerin ilişkilerinin kurulması, en önemli öğrenim tecrübesini derinleşmenin oluşturması, derslerin daha çok belirli disiplinlerde yoğunlaşması gibi özellikleri açısından da disiplinlere ağırlık veren modellerin özelliklerini taşımaktadır.

Dördüncü model, bölüm düzeyinde yürütülen, ortak bir programla çeşitli alanlarda derinleşmeye yönelik programları kapsamaktadır. Model daha çok, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile Boğaziçi Üniversitesine bağlı fakülte ve bölümlerde uygulanmaktadır. Bunlar arasında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Eğitim Bölümünde «Sosyal Bilimler ve Felsefe Öğretimi» ile «Sosyal Bilimler Öğretimi» lisans programları, Sosyal Bilimler Bölümünde «Psikoloji» ve «Sosyoloji» esas disiplinlerine dayanan programlar (ilk yılı ortaktır), İdari İlimler Fakültesi Politik Bilimler ve Kamu Yönetimi Bölümünde, «Kamu Yönetimi» ile «Politik Bilimler ve Uluslararası İlişkiler» e ağırlık veren programlar (ilk iki yılı ortaktır), Ekonomi Bölümünde «Ekonomik Teori ve Politika» ile «Ekonomik Teori ve Matematiksel Ekonomi» ye ağır veren programlar (ilk iki yılı ortaktır) sayılabilir⁽¹⁸⁾. Ayrıca, Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fa-

kültesi Sosyal Bilimler Bölümünde «Psikoloji», «Sosyoloji» ve «Siyasal Bilimler» lisans programları (ilk iki yılı ortaktır) bu model içinde düşünülebilir (19). Orta Doğu Teknik ve Boğaziçi Üniversitelerine bağlı fakülte ve bölümlerdeki diğer sosyal bilimler lisans programları ise, bölümde derinleşmeye ağırlık veren üçüncü modele benzemekle birlikte, tamamen sömestir-kredi esasına dayanması, ders dışı ve uygulamalı çalışmaların kredilendirilmesi, danışmanlığın daha yaygın bir şekilde kullanılması açılarından farklılaşmaktadır.

Dördüncü model, sorunlara ve uygulamaya ağırlık veren modellerin özelliklerine daha uygun düşmektedir.

Beşinci model, sertifikaya dayalı lisans programlarını kapsamaktadır. Bunun tek örneği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde uygulanan lisans programlarıdır. Bu programlar, bölümde derinleşme anlayışına uygun olarak, daha çok bölümlerde yürütülmektedir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde lisans programı hazırlık, esas ve yardımcı sertifika programlarının tamamlanması ile gerçekleştirilmektedir (20).

Modelde, eğitim yıl esasına göre yürütülmekte, dersler seminer çalışmaları ile desteklenmekte ve mezuniyet çalışması yapma koşulu bulunmaktadır. Bu model disiplinlere ağırlık veren modellerin özelliklerine daha uygun düşmektedir.

Ayrıca, lisans programlarına ek olarak «sertifika» programlarına dayalı bir uygulama da oldukça yaygın olarak görülmektedir. Buna örnek olarak, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi «Öğretmenlik Sertifikası» programı ile çeşitli fakülte-tifika programları gösterilebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1 R. J. Thierauf ve R. A. Grosse Decision Making Through Operations Research, New York, John Wiley and Sons Inc., 1970, s. 14
- 2 BaryMacDonald ve Bob Walker, Changing the Curriculum, London, Open Books, 1976, s. 4-23
- 3 Fatma Varış, Eğitimde Program Geliştirme, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayın No. 53, Ankara, 1976, s. 106-135

- 4 OECD, *Styles of Curriculum Development*, Paris, OECD-CERI, 1972.
- 5 Hilda Taba, *Curriculum Development: Theory and Practice*, New York, Harcourt Brace, 1962, s. 382-407
- 6 Ralph F. Goldman, William H. Weber ve Harold J. Noah, «Some Economic Models for Curriculum Structure,» *Conflicting Conceptions of Curriculum*, der. Elliot W. Eisner ve Elizabeth Vallance, Berkeley, McCutchan Publishing Co., 1974, s. 81-103
- 7 Jack R. Fraenkel, «A Curriculum Model for the Social Studies,» *The Social Sciences and Geographic Education: A Reader*, der. J.M. Ball vd., New York, John Wiley and Sons Inc., 1971, s. 126
- 8 Paul L. Dressel, *The Undergraduate Curriculum in Higher Education*, New York, The Center for Applied Research in Education Inc., 1963, s. 37-57
- 9 ———, *College and University Curriculum*, California, McCutchan, 1971, s. 267-283
- 10 A.g.e., s. 267-283
- 11 A.g.e., s. 271
- 12 Dressel, *The Under. Curr.*, s. 37-75
- 13 A. Rıza Başaran, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile İlgili Kanun Tüzük ve Yönetmelikler*, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayın No: 532, İstanbul, 1977, s. 179-196; Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği. TC. Resmi Gazete, 6.5.1978, No: 16279; A.Ü. Hukuk Fakültesi Mensupları Yardımlaşma Derneği, A.Ü. Hukuk Fakültesi Öğrenci Rehberi, Ankara, 1975, s. 114-124
- 14 A.Ü. Eğitim Fakültesi, A.Ü. Eğitim Fakültesi Lisans Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, Ankara (Çoğaltma); A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Lisans Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, Ankara, 1974; Bursa Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Lisans Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 19.11.1977, Na, 13210, Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 23.2.1977, No, 15859; İ.Ü. İktisat Fakültesi, Lisans Öğretim ve İmtihan Yönetmeliği, İstanbul, 1975.
- 15 E.Ü. İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Lisans Kademesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 7.8.1969, no. 13269,
- 16 İ.Ü. İşletme Fakültesi Lisans Öğretim ve İmtihan Yönetmeliği, İstanbul, 1977; A.Ü. İlahiyat Fakültesi, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, Ankara, 1977
- 17 EÜ. Sosyal İlimler Fakültesi, E.Ü. Sosyal İlimler Fakültesi Bülteni 1977-78 Öğretim Yılı, Bornova, 1977 (Çoğaltma); Fırat Üniversitesi, Fırat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğrenci Yönetmeliği, Elazığ, 1978; Hacettepe Üni-

- versitesi, Hacettepe Üniversitesi Bülteni 77-78, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1977; A.Ü.D.T.C.F, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, Ankara, 1975; Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim ve İmtihan Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 30.5.1969, No. 13210; Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği Konya, 1978 (Çoğaltma)
- 18 M.E.T.U., Middle East Technical University General Catalog 1976-1977, University Catalog No: 19, Ankara, 1976, s. 3-49, 112-142, 174-179
- 19 Bogaziçi Üniversitesi, Bogaziçi Üniversitesi Katalog 1975-1977. İstanbul, 1975, s. 43-73
- 20 İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Lisans Öğretim ve İmtihan Yönetmeliği, İstanbul, 1977.